KIRŞEHİRDE SELÇUKLU DÖNEMİNE AİT BİR YAPI KARAKURT HAN-ILICASI ¹

A STRUCTURE IN KIRŞEHİR FROM THE PERIOD OF SELÇUK KARAKURT INN-SPRING

İbrahim YILMAZ

Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bursa / Türkiye

Öz: Selçuklu döneminden günümüze ulaşmış anıt eserler arasında han yapılarının büyük ağırlığı vardır. Araştırmalar arttıkça sayıları da çoğalan bu yapılarda işlevselliğin öncelik taşıdığı bilinmektedir. Bu bağlamda, Kırşehir’de eski tarihlerden beri kullanılan bir geçit yeri üzerinde, Selçuklu döneminde inşa edilmiş Karakurt han-ılcısı da bu örneklerden birisidir. Geniş bir açık avlu etrafında sıralanmış konaklama ve ılıca odalarıyla birlikte, ahır bölümlerinden oluşan yapı, içinden çıkan doğal sıcak su kaynağından dolayı hem han, hem de ılıca tesisi şeklinde planlanmıştır. Karakurt han-ılcısını Selçuklu dönemi diğer han yapılarından ayıran en önemli özelliği, sıcak su kaynağını işlevselliği çeşitlendiren öge olarak ele alan bir anlayışla tasarlanıp inşa edilmesidir. Bu çalışmada, günümüze oldukça harap biçimde ulaşmış Karakurt han-ılcısında makalenin yazarı tarafından gerçekleştirilen belgeleme çalışmaları ile araştırma kazılarında edinilen bulguların ışığında, yapının mimari ve yapısal özellikleri incelenmiştir. Ayrıca, plan şemalarına ve fonksiyon ağırlıklı tipolojilere göre yapılan değerlendirmelerle, yapının Selçuklu dönemi han yapıları arasındaki yeri de belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karakurt, Han Mimarisi, Kervansaray, Selçuklu Dönemi, Belgeleme

Abstract: Among the monument works reaching our time from the Seljuk Period, inn structures have a special place. It is known that functionality is the primary issue as relating to these structures, the number of which keeps on increasing as more research is being done. In that respect, Karakurt inn-spring, which was built on a gateway in Kırşehir which is being used since ancient times, during Seljuk period is one of these examples. The structure which is composed of accommodation and spring rooms being lined around a wide and open yard together with barn, has been planned both as inn and as a spring due to the natural warm water coming from inside. The most important feature of Karakurt inn-spring, which makes it different from the other inn structures of Seljuk Period, is that it has been designed and constructed with an approach taking warm water resource as a particular that diversifies functionality. In this study, the architectural and structural features of the construction have been investigated in the light of documentation works realised by the author of the article at Karakurt inn-spring which has reached our time in big disrepair, and the findings obtained during research excavations. Furthermore, with the evaluations made in accordance with plan schemes and functional based typologies, it is aimed to specify the place of the structure among inn constructions of Seljuk period.

Key Words: Karakurt, Inn Architecture, Caravanseraı, Seljuk Period, Documenting

Doi: 10.17365/TMD.2017.1.009.x

(1) *Sorumlu Yazar: İbrahim YILMAZ, Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bursa / Türkiye, ibrahimyilmaz@uludag.edu.tr* *Geliş Tarihi / Received: 31.12.2016* *Düzeltilme Tarihi / Revision Date: 16.01.2017-29.01.2017* *Kabul Tarihi / Accepted: 18.02.2017* *Makalenin Türü: Type of article (Araştırma – Uygulama / Research - Application)* *Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yok / None* *“Etik Kurul Raporu Yok – None of Ethics Commit*

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Kırşehir’de, Karakurt Kaplıcası ismiyle bilinen ve Selçuklu döneminde inşa edilmiş han-ılca yapısının belgelenmesi, mimari özelliklerinin incelenmesi ve bulgular ışığında değerlendirilerek han yapıları arasındaki yerinin belirlenmesi çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Karakurt Kaplıcasında, makalenin yazarı tarafından gerçekleştirilen belgeleme ve rölöve çalışmaları, Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 22.05.2015 tarih ve 1632 sayılı kararı ile onaylanmıştır. Onay sonrası, koruma kurulu izniyle Aralık 2015 tarihinde yapı alanında gerçekleştirilen araştırma kazıları ile ortaya çıkartılan bulgular çizimlerle belgelenmiştir. Karakurt han-ılçasına ilişkin tespit ve mimari özelliklerin anlatımına geçmeden önce Selçuklu dönemi han yapılarını kısaca tanımlamak, mimari yapılarına ve fonksiyonlarına göre değerlendirmek, yapının Selçuklu hanları arasındaki yerinin belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, Selçuklu döneminde ticaret yolları üzerinde günlük mesafeler hesap edilerek yolcuların konaklaması için yapılan binalara han, biraz daha büyüklerine ise, sultan hanı veya kervansaray denilmektedir. Genel anlamıyla bu yapılar, kervanlara hizmet eden yol üstü kuruluşlarıdır (Tükel, 1969: 430). Selçuklu döneminde ticari yaşamın gelişmesini ve canlılığını yansıtan hanlar, kervanların güvenle seyahat etmeleri ve

barınmaları için yapılmıştır (Uysal vd., 2006: 78). Kervansarayların arasındaki mesafeler ise, deve yürüyüşüyle günde 9 saat, yani 40 km. esas tutularak tespit edilmiştir (Yetkin, 1984: 118). Kervansarayların büyük bir kısmı vakıf malı olduğundan yolculardan ücret alınmaz idi (İlca, 2000: 9). Ancak, vakfı bulunmayanlardan ise cüzi bir miktarda ücret alınmakta idi (Kazıcı, 1999: 306).

Diğer yandan, Selçuklu dönemi hanları açık avluların planlarında bazı farklılıklar göstermektedir. Değişimler, boyutların artmasına bağlı olarak daha fazla servis sağlayan açık ve kapalı hacimlerin avluya eklemlenmesinden kaynaklanmıştır. Fakat bilinen bütün hanlar, değişmeyen bir konseptle yapılan işlevsel yapılarıdır (Kuban, 2002: 77). Hanlar tarihsel geçmişleri, taşıyıcı sistemleri, mimari özellikleri ve yayılma alanları açısından benzerlik ve süreklilik göstermektedir (Uysal vd., 2006: 79). Akozan (1963: 135), seyahat yolları üzerinde inşa edilmiş Selçuklu hanlarını iki farklı tipte değerlendirmiştir. Birinci tip hanlar, içinde zeminden yükseltilmiş yatacak yer, ocak ve hücreler bulunan kare ya da dikdörtgen planlı bir salondan ibarettir (Akozan, 1963: 135). İkinci tip hanlar ise, yolcuların geceyi geçirmeleri için ayrılan salonların önüne bir avlu ve bu avluyu üç taraftan çevreleyen hamam veya odalardan oluşmuştur. (Akozan, 1963: 135). Erdmann (1961: 21-22) ise, Anadolu Selçuklu hanlarını “açık” ve “kapalı”

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

bölmelerin varlığını ölçüt olarak sınıflamış ve bu ölçütlere göre hanları; a. Kapalı kısmı ve avlusu olan hanlar, b. Kapalı kısmı olan avlusuz hanlar, c. Açık kısmı olan avlu hanlar olarak üç grupta kümelemiştir. Ayrıca hanlar, işlev ağırlıklı tipolojiye göre de yalnız barınak kısmı olan hanlar, barınak ve servisleri bulunan hanlar olarak iki temel gruba ayrılmaktadır (Yavuz, 1991: 48).

Yavuz (1976: 187), bunların dışında iç içe geçen halkalı planlardan oluşmuş “eş odaklı” hanları da farklı bir tip olarak tanımlamıştır. Anadolu’da bu tipin bilinen örnekleri sayıca azdır. Hanlar, ister sadece barınak, isterse barınak ve servis mekânlarını içersinler, adeta hiyerarşik bir biçimlenmeyle işlev ya da işlev gruplarına ait mekânlar birbirini takip edecek şekilde dizilmektedir. Servis ve barınma mekânları ön cepheye bitişik ve bir avlu etrafında sıralanmaktadır (Yavuz, 1991: 49).

Karakurt han-ılcası da “açık”lık ve “kapalı”lık ölçütüne göre hem açık hem de kapalı bölümü olan hanlar sınıfında, fonksiyon ağırlıklı tipolojiye göre de, barınak ve servisleri bulunan hanlar grubunda yer almaktadır. Ayrıca, üç halkadan oluşan planıyla da eş odaklı han tipolojisine girmektedir. Karakurt’da geniş bir açık avlu etrafında, barınma ve servisleri içeren mekânlar, ön cepheye bitişik olarak hiyerarşik bir biçimlenmeyle birbirini takip ederek sıralanmıştır. Diğer bir servis hacmi olan ahırlar ise, avlulu kısma güney-

den eklenmiştir. Ayrıca Karakurt, içinden çıkan doğal sıcak su kaynağını, işlevselliği zenginleştiren bir servis ögesi olarak ele alan anlayışla planlandığından, barınma ve ılıca işlevleriyle birlikte kullanılan Anadolu Selçuklularından günümüze ulaşmış farklı bir han örneğidir.

Selçuklu dönemine ait en önemli kervansaraylar, Anadolu’nun doğu-batı istikametinde bulunan ticaret yolları üzerinde inşa edilmiştir (Turan, 1946: 474). Kırşehir’de bulunan Karakurt han-ılcası da bu istikametteki ticari yollar üzerinde yer almaktadır.

KARAKURT İLE İLGİLİ DAHA ÖNCE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Karakurt han-ılcasının inşa kitabesi günümüzde mevcut olmadığından, yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, yapıyla ve yapım tarihi ile ilgili daha önceden yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır. (Ünver vd., 1934: 3-4), tarafından 5. Milli Türk Tıp Kongresinde sunulan “Selçuklu Türkleri zamanında Anadolu’da kaplıcalar” isimli makalede, Karakurt Kaplıcası ve buradan çıkan sıcak su hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Yine Ünver (1939: 1514-1516), tarafından Konya Halk Evi Dergisinde yayınlanan “Selçuklular zamanında ve sonra Anadolu kaplıcaları tarihi” isimli makalede, yapının 1136 yılında Süleyman Bin Kutalmış’ın ikinci oğlu Kılıç Arslan tarafından Selçuklu emirlerinden

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Şekil 2. Karakurt Rölöve Planı

Karakurt, 42.35 x 38.20 m. olan dış ölçüleriyle dikdörtgen bir plan şemasına sahiptir. Yapı, mevcut haliyle geniş avlu etrafında sıralanmış yönetici odası, 12 adet konaklama odası ve kuzey cephesinde, birinin içinde sıcak su havuzu bulunan iki adet ılıca odasından oluşmaktadır. Ayrıca, yapıda güney duvarı boyunca eklenmiş ahır bölümleri bulunmaktadır. Yönetici odası ile ılıca odalarının üzeri kubbe, konaklama odaları ile eyvanın üzeri ise beşik tonozla örtülüdür. Yapının dış duvarları tamamen sağırdır. Odaların kapı ve pencereleri ise avluya açılmaktadır. Yapıya güneyden, iki ahır bölümü arasında bulunan giriş holünden kemerli taç kapı görünümünde iç portal kapısı ile önce eyvana, buradan da avluya girilmektedir. Hem açık hem de kapalı bölümlere sahip olan Karakurt han-ılcasının açık kısmı avludan, kapalı kısımları ise avlu

etrafında sıralanmış konaklama ve servis odaları ile ahırlardan oluşmuştur. İşlev ağırlıklı tipolojide yapının sahip olduğu barınak ve servis alanları aşağıda sıralanmıştır:

1. Barınak mekânları;

- Yolcuların barındığı mekânlar (konaklama odaları),
- Hayvanların barındığı mekânlar (at, eşek ahır ve develik).

2. Servis mekânları;

- Yönetici veya sosyal amaçlı oda,
- İlica mekânları (soğukluk ve ılıca havuzu odası),
- Avlu (açık servis alanı).

Diğer yandan, Yavuz (1976 s:199) eş odaklı plan tipine sahip hanların Anadolu Selçuklu mimarisinin en verimli olduğu 13. yy'da yapıldığını belirtmiştir. Yavuz'a göre (1991: 201) eş odaklı planın merkezinde avlu bulunmaktadır. Bu planlarda avlu yalnızca yolculara ayrıldığından, avlu etrafında yolcuların gündüz ve gece kullanıma ayrılmış eyvan ve odaların dışında başka mekânlar bulunmamaktadır. Eş odaklı planlarda hayvanların insanlardan ayrılıp, yolculara daha konforlu konaklama ortamı yaratmak gibi, fonksiyonel açıdan insancıl bir arayışın etkisi söz konusu-

dur. Eş odaklı planlarda en iç halkadan başlayarak,

i. bir avlu

ii. konaklama odaları, eyvan ve servisler

iii. ahırlar bulunmaktadır (Yavuz, 1976: 201).

Bu bağlamda, Karakurt han-ılcasının da bu tiplere uygun olarak üç halkadan oluşan eş odaklı bir plana sahip olduğu görülmektedir. Karakurt'da ilk halkayı planın merkezindeki avlu oluşturmaktadır. Avlunun etrafında sıralanmış konaklama ve servis odalarıyla eyvan, planın ikinci halkasını oluşturmaktadır. Planın son halkasında ise ahırlar bulunmaktadır. Karakurt han-ılcası eş odaklı plan tipiyle, Maraş'ın Elbistan kasabasında, 1232-1234 tarihleri arasında yapılmış Eshab-ı Kehf Han, Antalya-Burdur yolunda 1236-1246 yılları arasında yapılmış Kırkgöz Han, Alanya-Konya yolu üzerinde 1236-1246 yılları arasında yapılmış Kargı Han ile benzer özelliklere sahiptir (Şekil 3).

Şekil 3. Eshab-ı Kehf Han ile Kırkgöz Han Planı (Bektaş 1999: 66-128)

Karakurt Önge'nin (2007: 54), oturma alanlarına göre yaptığı sıralamada, avlulu tiplerde en büyüğü 4500 m² alanlı Aksaray Sultan Han ile en küçüğü 850 m² alanlı Eshab-ı Kehf Han arasında, 1621 m²'lik alanıyla orta büyüklükteki hanlar arasında yer almaktadır. Karakurt'un sahip olduğu eş odaklı planın halkalarında yer alan mekânların mimari ve diğer özellikleri, araştırma kazıları sonucu ortaya çıkan bulgular da değerlendirilerek aşağıda açıklamıştır.

i. Avlu; Avluya güneyde giriş holünün açıldığı eyvandan girilmektedir. Avlu “L” plana sahiptir. Avlu etrafında yolculara ait barınma mekânları ile kapalı servis hacimleri sıralanmıştır. Demir'e göre (1985: 6), Selçuklu hanlarında barınma bölümleri kışlık, avlu bölümleri ise yazlık olarak kullanılmıştır. Karakurt'da barınma bölümünün geceleme işlevine karşın, hanın diğer bütün işlevleri avlu etrafında kümelenmiştir. Tüm mekânlara avludan açılan kapılarla girilmektedir. Avlunun doğu-batı yönündeki uzunluğu 25.50m., kuzey-güney doğrultusundaki mesafesi ise 26.90 m'dir. Avlunun “L” yapan kısmıyla birlikte alanı 796.20'dir. Ayrıca, avlunun güney-doğu köşesinde dama çıkan bir merdiven bulunmaktadır (Resim 1).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Resim 1. Avludan Dama Çıkan Merdiven İle Oda Girişleri Görünüşü

Merdivene ait düz kolun uzunluğu 4.75 m., genişliği ise 1.15 m'dir. Avluda yapılan kazıda merdivenin diğer koluna ait kalıntılar ortaya çıkartılmıştır (Resim 2).

Resim 2. Kazı Sonucu Ortaya Çıkan Merdivenin "L" Kolu Taş Kalıntıları

Karakurt'un çevresinde yapılan yeni binaların hafriyat molozları, yapının avlusuna dö-

küldüğünden avlunun özgün kotu bir miktar yükselmiştir. Ayrıca, konaklama odalarının avlu yüzünde yapılan zemin kazılarında duvarların temelleriyle, avluya ait döşeme taşları ortaya çıkartılmıştır.

ii. Konaklama Odaları Giriş Eyvanı ve İlçe Odaları

A. Konaklama Odaları; Eş odaklı planın orta halkasını oluşturan konaklama odaları, avlunun doğu, batı ve güneyinde dizilmiştir. Planın doğu ve batı kollarının güney koluyla kesiştiği köşelerde, avludan girilen ilk odanın içinden açılan diğer bir kapı ile ikinci odaya girilmektedir. Bu şekilde köşe odaları birbirleriyle bağlantılı iki odalı plan oluşturmuştur (Resim 3).

Resim 3. Köşe Odalarına Ait Girişler

Güneyde sıralanan konaklama odaları ortada yer alan giriş eyvanı ile iki bölüme ayrılmıştır (Resim 4).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Resim 4. Güneyde Sıralanan Konaklama Odaları İle Ortadaki Eyvan

Konaklama odalarıyla eyvanının üzeri beşik tonoz ile örtülüdür. Planın doğu kolunun kuzey ucunda bulunan ilk odanın üst örtüsü ise kubbe olup, üzerinde fenerlik boşluğu bulunmaktadır (Resim 5). Bu nedenle, bu odanın konaklama işlevinden farklı olarak yönetici odası olarak kullanılmış olması gerekmektedir (Resim 6). Akok (1974: 10), üzerinde aydınlık feneri bulunan bu mekânların ayrıcalıklı mekanlar olduğunu belirtmiştir.

Resim 5. Kuzey-Doğuda Bulunan Yönetici Odası Kubbe Fener Boşluğu

Resim 6. Üzeri Kubbeli Yönetici Odası

Yapıda mevcut haliyle 12 adet konaklama odası bulunmasına rağmen, avlunun kuzey-batısında yer alan 12 nolu konaklama odasından, kuzeye doğru yapılan kazıda bu köşedeki konaklama odalarına ait duvar kalıntıları ortaya çıkartılmıştır. Bu şekilde, konaklama oda sayısının 14 olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, konaklama odalarının sekiz âdetinin tek, üç âdetinin ise birbiriyle bağlantılı ikili köşe odalar halinde planlandığı anlaşılmıştır. Konaklama odalarının genişliği, 3.40 m. ile 4.65 m. arasında, uzunluğu ise 4.30 m. ile 4.85 m. arasındadır. Avlunun batı kolunda yer alan beş odadan ilk dört odanın, duvar kalınlığından oluşan giriş koridorunun genişliği 1.00 m., yüksekliği ise 1.72 m'dir. Oda girişlerinde ortaya çıkan bu koridorun ilk 32 cm'lik kısmın üzerinde taş lento, kalan 68 cm'lik kısmın üzerinde ise, tuğla tonoz bulunmaktadır (Resim 7).

**Resim 7. Oda Giriş Koridoru Üzerinde
Taş Lento ve Tuğla Tonozun Görünüşü**

Kapıların avludan görünen genişlikleri 0.88 m., yükseklikleri ise 1.60 m'dir. Kapı açıklıklarının üstünde ve yan kenarlarında bulunan kesme taşlar, iç kısımda 6'şar cm. dış yaparak kapı kasaları içten bu dişlere oturtulmuştur. Konaklama odalarının doğu kolunun güneyinde bulunan köşe odanın özgün girişi, doğu cephesindeki diğer dört odanın girişleriyle aynı idi. Ancak, daha sonraki dönemlerde bu odanın girişinin önüne avludan dama çıkmak için bir merdiven eklendiğinden, avludan odaya merdivenin altında basamak genişliğince oluşturulan üstü tonozlu bir koridorla giriş sağlanmıştır. Yapının güney kolunun doğu tarafında bulunan iki odanın avludan görünen giriş genişlikleri 0.78 ve 0.80 m'dir. Ancak, bu odaların da giriş koridorunda kapı kenar taşları 6'şar cm. dış yaparak, diğer odalarda olduğu gibi kapı kasaları bu dişlere oturtulmuştur. Bu dişler sayesinde kapı

kasaları avludan görünmemektedir. Güney kolunun batı yönünde yer alan iki adet oda ile doğu yönünde yer alan mevcut iki odanın da girişi ve giriş koridorları, batı kolunda bulunan odalarla aynı özelliklere sahip olup, genişlik ve yükseklik ölçüleri de aynıdır. Yapıda, iki odalı plan oluşturan köşe odaları hariç, diğer odaların avluya açılan birer penceresi bulunmaktadır. Pencerelemlerin genişlikleri 78 cm., yükseklikleri ise 120 cm'dir. Diğer yandan doğu cephesinde bulunan odaların duvar genişlikleri 85 ile 90 cm., güney ve batı cephesinde bulunan odaların duvar genişlikleri ise, 90 cm. ile 145 cm. arasındadır. Konaklama odalarında, girişin karşısında yer alan duvarların yüzeyinde ocak ile kandillerin ve diğer eşyaların konulduğu küçük nişler bulunmaktadır (Resim 8). Ocakların üst kısmı üçgen yüzeyli olup, ortalama genişliği 75 cm., derinliği ise, 45 cm'dir. Ocakların bacaları dama kadar çıkmaktadır.

**Resim 8. Konaklama Odalarında Bulunan
Ocak ve Nişler**

B. Giriş Eyvanı; Eyvan, Karakurt han-ılcasının konaklama odalarını oluşturan “U” planının güney kolunun ortasında yer almaktadır (Resim 9).

Resim 9. Eyvanın Avludan Görünüşü

Eyvanın üst örtüsünün tonoz olduğu kalıntılarından anlaşılmaktadır. Eyvanın genişliği 4.46 m. uzunluğu 5.25 m. olup, zemini taş döşemедir. Eyvana, taç kapı benzeri bir iç portal kapısı ile girilmektedir. İç portal kapısının üzerinde, taş lento ile lento üzerinde çıkıntı yapan düzgün kesim taşlardan oluşmuş kemer bulunmaktadır. Kapının genişliği 0.99 m., yüksekliği 1.58 m’dir. Kapının üst ve yan taşları içten 7 cm. dış yapmıştır. Ayrıca, eyvan girişinin doğusunda, ahırın gözetlendiği 0.62 m. genişliğinde dar ve alçak bir geçit boşluğu bulunmaktadır.

C. Ilıca Odaları; Avlunun kuzeyinde yer alan ılıca kısmı, iç içe iki oda şeklinde planlanmıştır (Resim 10). Avludan açılan bir kapıyla girilen ilk oda soyunmalık, buradan açıl-

an kapıyla girilen ikinci oda ise, ılıca havuzunun bulunduğu odadır.

Resim 10. Ilıca Odalarının Görünüşü

Ilıca havuzu bu odada yapılan kazılar sonucu ortaya çıkartılmıştır (Resim 11)

Resim 11. Ilıca Havuzu Kalıntıları ile Duvar

Mermerden yapılmış bu havuz, Selçuklu dönemi ılıca havuzları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Ilıca suyu, odanın doğu cephesindeki duvar yüzeyinde bulunan boşluktan havuza akmaktadır. Soyunma odasının genişliği 4.30 m., uzunluğu 4.35 m., havuzun bulunduğu odanın genişliği 4.30 m., uzunluğu ise, 4.50

m'dir. Kare mekânlı bu odaların her ikisinin de üzerinin kubbe ile örtülü olduğu kalıntılarından anlaşılmaktadır. Ilıca odalarında kasnağın oturduğu kemerlerin kesiştiği köşelerde bulunan tuğla pandantifler üzerinde, su buharının tahliyesi amacıyla 10 cm çapında dairesel boşluklar bulunmaktadır (Resim 12).

Resim 12. Tuğla Pandantifler Üzerinde Daire Kesitli Buhar Tahliye Boşlukları

Ayrıca, ılıca odalarında kubbe kasnağın oturduğu kuzey kemer ayakları 1.90 m. kuzeye doğru genişletilerek duvar içinde eyvan oluşturulmuştur (Resim 13).

Resim 13. Ilıca Odaları Kuzey Duvarı İçinde Oluşturulan Eyvanın Görünüşü

iii. Ahır Kısmı; Yapının güneyinde bulunan ahırlar eş odaklı planın üçüncü halkasını oluşturmaktadır. Giriş holü ahır iki bölüme ayırmıştır. (Resim 14). Ahır odaları bu holün sağında ve solunda yer almaktadır. Giriş holünün genişliği 3.10 m'dir. Ahır odaları doğu batı yönünde dikdörtgen bir plana sahiptir.

Resim 14. Ahır Bölümünü İkiye Ayıran Giriş Holünün Görünüşü

Girişe göre sağ yanda bulunan ahır odasının dış genişliği 7.90 m. dış uzunluğu ise 18.50 m'dir. Sol yanda bulunan ahır odasının dış genişliği 7.85 m. dış uzunluğu ise 16.60 m'dir. Ahır bölümünün üst örtüsü yıkık olduğundan örtü sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olunamamıştır. Ancak, benzer diğer han örnekleriyle karşılaştırıldığında örtünün tonoz olması gerekmektedir.

Cephe Özellikleri

Karakurt han-ılicasında, dış cepheler ve avluya bakan iç cepheler olmak üzere iki farklı cephe karakteri bulunmaktadır. Dış cepheler

gösterişsiz, sade bir görünüme sahip olmakla beraber, iç cephelerde oda giriş kapıları üzerinde yapılan lento ve kemer düzenlemeleri iç cepheleri daha gösterişli hale getirmiştir.

Dış Cepheler

Güneyde açılmış esas giriş portali dışında dış cepheler tamamen sağırdır. Yapının doğu dış cephesi han ve ahır duvarlarından oluşmuştur. Bu cephede han kısmı 34.45 m., ahır kısmı 7.90 m. uzunluğa sahiptir. Doğu dış cephe duvarının kuzey köşesi kesme taşlarla örülerek birbirlerine kenetlenmiştir. Cephede duvarların alt sıraları iri ocak taşlarıyla örülmüş, üst sıralar ise, daha küçük boyutlu taşlarla yapılmış düzensiz örgü sistemine sahiptir (Resim 15).

Resim 15. Doğu Cephesi Kuzey Köşede Kenetli Örgü İle Duvar Örgü Sistemi

Yapının kuzey cephesi de, doğu cephesi gibi gösterişsizdir. Cephenin uzunluğu 37.80 m'dir. Cephe duvarının alt sıraları iri ocak taşları ile sıralı biçimde örülmüş, üst sıralar ise daha küçük boyutlu moloz taşlarla örülmüştür (Resim 16).

Resim 16. Kuzey Dış Cephe Duvarı

Yapının batı dış cephesi, 41.85 m. uzunluğunda düzgün sıralı ocak taşlarıyla örülmüştür sağır bir cephedir. (Resim 17).

Resim 17. Batı Dış Cephe Duvarı

Yapının ahır boşluğuna bakan güney dış cephesi ise, diğer cepheler gibi sade ve gösterişsizdir. Duvar, alt kısımlarda iri boyutta düzgün sıralı örülmüş ocak taşlarından, üst kısımlarda ise daha küçük boyutlu moloz taş örgüsünden oluşmuştur. Duvarın uzunluğu toplam 38.00 m'dir. Güney cephesinin ortasında duvarı doğu ve batı olmak üzere iki parçaya ayıran iç portal kapısı bulunmaktadır (Resim 18).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Resim 18. İç Portal Kapısı Görünüşü

İç portal kapısının her iki yanında, giriş basamağına göre 47 cm. yüksekliğe kadar dolu giden yan duvarlar içe doğru derinlemesine 36 cm., kapı açıklığına doğru 34 cm. girinti yapmaktadır. İç portalin her iki yan duvarlar ile kemer hizasındaki örgü taşları traverten cinsidir. Bu taşlar, kemer hizasında dört, kapı açıklığının yanlarında ise beş sıra halinde örülmüştür. Kapı açıklığının üzerinde yan duvar taşları üzerine oturtulmuş 158 cm.

uzunluğunda, 42 cm. kalınlığında bir lento taşı bulunmaktadır. Ön tarafa doğru 19 cm. taşarak örülen 28 cm. genişliğinde kemer taşları ise, yan duvarlarda dışarıya doğru çıkıntı yapan taşlar üzerine oturtulmuştur. Kemer

ile lento arasında kalan alın, isodomos derzli ince kesim traverten taşlarıyla örülmüştür. Kapı açıklığının her iki yanında sıralanmış örgü taşları ve üzerinde bulunan lento taşı iç kısımda 7 cm. dış yaparak kapının dış görünüşünü içeriye göre daraltmıştır. Ahır kısmının güney dış cephesi ise, iri ocak taşlarıyla karışık düzende örülmüş, 38.20 m. uzunlukta gösterişsiz ve sade bir görünüme sahiptir (Resim 19).

Resim 19. Güney Dış Cephe Batı Duvarı Görünüşü

Yapının doğu, kuzey, batı ve güney dış cephe görünüşlerini içeren rölöve çizimleri Şekil 4'de gösterilmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Şekil 4. Dış Cephe Görünüşleri

İç Cepheler

Karakurt’da, avluya bakan iç cephelerde konaklama ve ılıca odalarının girişleri ile pencere boşlukları bulunmaktadır. Giriş kapılarının üzerinde bulunan taş lento ve kemer düzenlemeleri, iç cepheleri biraz daha hareketli ve nitelikli hale getirmiştir.

Yapının avluya bakan doğu iç cephesi; uzunluğu 26.95 m., yüksekliği 3.35 m. olan uzun bir cephedir (Resim 20).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Resim 20. Doğu İç Cephe Görünüşü

Bu cephede yönetici odası ile dört adet konaklama odası bulunmaktadır. Doğu iç cephesi düzgün sıralı moloz taş örgü sistemine sahiptir. Cephede kapı ve pencere açıklıklarından başka boşluk bulunmamaktadır. Pencereler kapılardan daha yüksek kotlarda açılmıştır. Avludan çatıya çıkan taş merdiven bu cephenin güney-doğu köşesinde yer alan konaklama odasının önünde bulunmaktadır. Avluda yer alan bu merdiven daha sonraki bir dönemde buradaki odanın önüne eklenmiş olduğundan, odaya merdivenin altından açılmış, avluya bakan yüzü basık kemerli olan bir koridorla girilmektedir (Resim 21). Koridorun üzeri taş tonozdur.

Resim 21. Merdiven ve Odaya Giriş Koridorunun Avluya Bakan Basık Kemerli Yüzü

Bu cephedeki diğer odaların giriş kapısı açıklıklarının üzerinde, kapının her iki kenarında bulunan düzgün kesim taşlara oturtulmuş uzunca bir traverten cinsi lento taşı bulunmaktadır. Lento taşlarının üzerinde 50 cm yüksekliğinde yatay tuğlalar ile örülmüş alın, bunun üzerinde de 25 cm kalınlığında hafif sivri tuğla kemer bulunmaktadır (Resim 22).

Resim 22. Doğu İç Cephe Giriş Kapısı Lento ve Sivri Tuğla Kemer Görünüşü

Avluya bakan güney iç cephesi giriş eyvanı ile ikiye bölünmüştür. Eyvanın sağında ve solunda ikişer adet konaklama odası bulunmaktadır (Resim 23).

Resim 23. Güney İç Cephe Görünüşü

Duvarın eyvana göre doğuda kalan parçasının uzunluğu 10.24 m., batıda kalan parçasının uzunluğu ise 9.68 m., giriş eyvanının genişliği 4.46 m., derinliği ise, 5.25 m'dir. Duvarların iç avluya bakan yüzleri düzgün sıralı iri moloz taş örgü sistemine sahiptir. Eyvanın doğusunda bulunan konaklama odalarının giriş kapılarının üzerinde, 24 cm. genişliğinde traverten taşlarıyla örülmüş sivri kemerler bulunmaktadır. Kapı açıklığının her iki yan duvarı da düzgün kesim traverten taşları ile örülmüştür. Buradaki ilk odanın avludan görünen kapı genişliği 78 cm., kemer altına kadar olan yüksekliği 136 cm'dir. İkinci odanın avludan görünen kapı genişliği 79 cm., kemer altına kadar olan yüksekliği ise 161 cm'dir.

Eyvanın batı yönünde bulunan konaklama odalarının giriş kapıları ise, doğu yönündeki giriş kapılarından farklı olarak, kapı üzerinde traverten cinsi uzun bir lento taşı bulunmaktadır. Lento taşının üzerindeki alın ise moloz taş ile doldurulmuş olup, alının üzeri hafif sivri tuğla kemerle kapatılmıştır. Eyvanın avluya bakan yüzünde iç portal kapısı ile, doğusunda ahıra giren üçgen alınlı dar geçit mazgalı bulunmaktadır (Resim 24). Giriş holüne açılan iç portal kapısının üzeri traverten cinsi dış yapan lento taşı ile kapatılmış olup, kapının her iki yan duvarları yine dış yapan traverten ince kesim taşlarla örülmüştür. Giriş kapısının üst ve yan kısımlarında açılan bu dışarı girişi kapısının içten görünüşünü dışarıya göre daraltmıştır.

Resim 24. Eyvan, Dar Geçit ve Eyvana Açılan İç Portalin Avludan Görünüşü

Avluya bakan batı iç cephede ise iki adet konaklama odası bulunmaktadır (Resim 25).

Resim 25. Batı İç Cephe Görünüşü

Burada da kapıların yan duvarları düzgün kesim traverten taşlarla, duvar yüzeyleri ise iri boyutlu ocak taşlarıyla örülmüştür.

Batı iç cephe duvarının toplam uzunluğu, 10.76 m, yüksekliği 3.05 m'dir. Yapının kuzey iç cephesinde ise, iki adet ılıca odası bulunmaktadır (Resim 26).

Resim 26. Avludan Güneyde Bulunan Ilica Odalarının İç Cephe Görünüşü

İlk ılıca odasının avluya açılan giriş kapısı tamamen yıkıktır. Bu odadan girilen diğer ılıca odasının avluya açılan herhangi bir pencere ve kapısı bulunmamaktadır. Bu cephede duvar düzgün sıra iri ocak taşları kullanılarak örülmüştür. Oldukça yıkık olan bu duvarın uzunluğu 12.95 m'dir. Ayrıca, ılıca odalarının doğu dış duvarından uzayarak üzeri kubbeli servis odası duvarına bağlanan iç avlu duvarının uzunluğu 12.75 m., yüksekliği ise avlu zemininden itibaren 3.15 m'dir. Yapının, batı, kuzey, doğu ve güney iç cephelerine ait kesit-görünüşlerini içeren çizimler Şekil 5'de verilmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Şekil 5. İç Cephe Kesit-Görünüşleri

Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri

Karakurt han-ılcası tek katlı taş yığma yapım sistemine sahiptir. Duvar kalınlıkları doğu cephesinde yaklaşık 90 cm., diğer cephelerde ise, 145 cm'ye ulaşmaktadır. Yapıda iki adet ılıca odası ile birlikte yönetici odasının üzeri tuğla kubbe ile örtülmüştür. Kubbelerde kasnak geçişlerinde pandantifler kullanılmıştır. Kubbelerin tuğla kalınlığı 50 cm'dir. Diğer on iki adet oda ile eyvanın üzeri ise, beşik taş to-

nozdur. Tonoz kalınlıkları 40cm'dir. Tonozlar taşıyıcı taş duvarlara oturtulmuştur. Kubbe ve tonozların üzerinde toprak tabakasının bulunması üzerlerinin çamur ile sıvandığını göstermektedir. Yapının beden duvarları genel olarak, alt sıraları düzgün sıralı ve yöreye özgü iri ocak taşları ile üst sıralar ise, daha küçük sıralı moloz taşlarla örülmüştür. Bağlayıcı olarak, küçük taneli pişmiş toprak parçaları, kum ve kilden oluşan kireç harcı kullanılır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

miştir. Ayrıca, konaklama odalarına ait giriş kapılarının, lentolarında, yan duvarlarında ve duvar köşe kenetlemelerinde kullanılan taşlar yöresel düzgün kesim traverten cinsindendir. Konaklama ve ılıca odalarında giriş koridoru tavanları tuğla tonozdur. Odaların duvar ve tavan iç kaplaması ise kerpiç sıvadır.

BOZULMALAR ve NEDENLERİ

Karakurt han-ılcası günümüze oldukça harap bir biçimde ulaşmıştır. Kuzey cephede yer alan yönetici odasına ait kubbe hariç, ılıca odalarının kubbeleri ile ahır ve konaklama odalarının tonozları tamamen yıkıktır. Ahırın güney dış cephe duvarları üst kottan itibaren yarısına kadar yıkık durumdadır. Odaların giriş kapısı, pencereleri ve yapının esas giriş portalı tamamen, ahır tarafından girilen iç portalin üst kısımları ise oldukça yıkıktır. Diğer yandan, yapının taşıyıcı beden duvarlarında çatlama, kopma, yüzey kayıpları gibi hasarlar bulunmaktadır. Oda giriş kapılarının üstünde yer alan lento ve tuğla kemerlerde de önemli bozulmalar meydana gelmiştir. Odaların iç duvarlarında ve tavanlarında bulunan kerpiç sıvalar da kalkarak taş örgüler ortaya çıkmıştır. Meydana gelen bu bozulmaların en önemli nedenlerinin başında, yapının kullanılmaması sonucu korunamaması, dolayısıyla onarılmayarak kaderine terk edilmesi gelmektedir. Ayrıca, iklimsel koşullara bağlı olarak ortaya çıkan fiziki bozulmalar, zemin oturmaları, aykırı müdahaleler ve Kırşehir’de

1938 yılında meydana gelen şiddetli depremin oluşturduğu yıkımlar hasar nedenleridir.

SONUÇ

Karakurt han-ılcası, gösterişsiz ve sade bir yapı olmasına rağmen, işlev ağırlıklı planıyla Selçuklu han mimarisinin tüm özelliklerini göstermektedir. Ayrıca, içinden çıkan doğal sıcak su kaynağını işlevselliği çeşitlendiren öğe olarak ele alan bir anlayışla tasarlanması Karakurt’u, Anadolu Selçuklularından günümüze ulaşmış han yapılarından ayıran en önemli özelliği olmuştur. Karakurt, diğer tipolojik sınıflamaların yanında farklı bir tip olarak üç halkadan oluşan eş odaklı plana da sahiptir. Karakurt’da eş odaklı planın ilk halkası olan merkezdeki avlu, “kapalı ve açık” kısmı olan büyük alanlı hanların avlularına yakın boyutlardadır. Planın orta halkası sadece konaklayanlara ayrılmıştır. Konaklama odaları avlu etrafında ve ön cepheye bitişik olarak yerleştirilmiştir. Planın dış halkasını ise ahırlar oluşturmaktadır. Karakurt’da Selçuklu dönemi diğer bazı hanlardan farklı olarak, insanların hayvanlarından ayrı, içinde ocak bulunan mekânlarda konaklaması, yolculara daha konforlu barınma ortamı sağlamak düşüncesinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle Karakurt’un sahip olduğu eş odaklı planın merkezinde aslında yolcu bulunduğu, tasarımı işlevsel açıdan insancıl bir arayışın etkili olduğu görülmektedir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Karakurt han-ılcası günümüze önemli tahribatlar alarak oldukça yıkık bir biçimde ulaşmıştır. Tarihi belge niteliği yüksek olan bu yapıların daha fazla yıkıma uğramadan devamlılıklarının sağlanması restorasyon sürecindeki belgeleme çalışmalarıyla mümkün olmaktadır. Bu amaçla, Karakurt'da gerçekleştirilen belgeleme çalışması, meydana gelen tahribatların günümüzdeki boyutlarını gösterdiği gibi, bundan sonraki restorasyon çalışmalarında da temel teşkil edecektir. Mimarlık tarihimizde, Selçuklu dönemi han örnekleri arasında önemli bir yere sahip olan bu yapı, onarılarak belge niteliğinde geleceğe aktarılmalıdır. Ayrıca, fiziki korumanın yanında, günümüz konfor şartlarına uygun düzenlemeler de yapılarak, yapının ılıca tesisi fonksiyonuyla yeniden kullanılan anıt eser haline getirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKOK, M., (1974). İshaklı Kervan Sarayı, Türkiye Arkeoloji Dergisi, (21) 5-11

AKOZAN, F., (1963). Türk Han Ve Kervansarayları. Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, Güzel Sanatlar Akademisi Yayınları, İstanbul

ARSEVEN, V., (1955). Karakurt Hamamı, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, VI(77) 1219-1232

BEKTAŞ, C., (1999). Selçuklu Kervansarayları Korunmaları Kullanımları Üzerine Bir Öneri. YEM Yayınları, İstanbul

DEMİR, A., (1985). Anadolu Selçuklu Hanları, İlgi Dergisi, 19(42) 2-7

ERDMAN, K., (1961). Das Anatolische Kervansaray Des 13. Jahrhunderts. Verlag Grbr. Mann., Berlin

EYİCE, S., (1971). Kırşehir'de Kalender Baba İlcası, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, (2) 229-254

İLİCA, A., (2000). Çorum'da Tarihi bir Yapı: Veliyüddin Paşa (Veli Paşa) Hanı ve Vakfiyesi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(9) 5-35

KAZICI, Z., (1999). İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi. Kayıhan Yayınevi, İstanbul

KUBAN, D., (2002). Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı. YKY, İstanbul

ÖNGE, M., (1990). Caravanserais Symbols of Power in Seljuk Anatolia. Pisa University Press, (43) 44-69

ÖNGE, Y., (1970). Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Ankara

TURAN, O., (1946). Selçuklu Kervansarayları, Belleten, 10(39) 471- 496

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

TÜKEL, A., (1969). Alara Hanın Tanıtılması ve Değerlendirilmesi, Belleten, 33(129) 429-491

UYSAL, M., AYDIN, D., ÇINAR, K.,

ARAT, Y., (2006). Afyon Sultandağı Sahip Ata Kervansarayı, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, (2) 77-112

ÜNVER, A.S., TURGAL, H.F., (1934). Selçuklu Türkleri Zamanında Anadolu'da Kaplıcalar, 5. Milli Türk Tıp Kongresi, İstanbul, 3-32

ÜNVER, S., (1939). Selçuklular Zamanında ve Sonra Anadolu'da Kaplıcalar Tarihi, Konya Halk Evi Dergisi, 3(30) 1514-1549

YAVUZ, A.T., (1976). Anadolu'da Eşodaklı Selçuklu Hanları, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2(2) 187-204

YAVUZ, A.T., (1991). Mirçinge Han ve Anadolu Selçuklu Dönemi Eşodaklı Kervansarayları Arasındaki Yeri, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 11 (1-2) 41-55

YETKİN, S.K., (1970). Türk Mimarisi. Bilgi Yayınevi, Ankara

Yazar Notu: Bu makale, yazarın 2014-2015 yılları arasında ürettiği bir uygulama projesinden hazırlanmıştır. Bu nedenle, çalışmada kaynak gösterilmeyen mimari çizimler ve fotoğraf çekimleri yazar tarafından gerçekleştirilmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Among the monument works reaching our time from Seljuk period, inn structures have a special place. It is known that functionality is of prior importance as relating with these structures, the number of which keeps on increasing as researches made are increased. The structure which was built in Seljuk period and which is known as Karakurt Spring in Kırşehir, is one of these examples. Due to the natural warm water resource coming from inside, Karakurt has been planned both as an inn and as a spring facility. The most important feature that makes the structure, being composed of accomodation and spring rooms lined around a wide yard and having a barn, different from the other inn structures of Seljuk period, is that it has been designed and constructed with an approach taking the warm water resource as a particular diversifying functionality. In this study, the architectural and structural features of the construction have been investigated in the light of documentary works realised at Karakurt inn-spring, which has reached our time in a ruined shape, and the findings obtained during research excavations. In that respect, by supporting the information obtained from literature research with the data obtained from documentary and relief works realised at Karakurt by the author of article between the dates of December 2015-2016, it was aimed to specify the plan typology of Karakurt and to determine its place among other inn structures of Seljuk period. Since the construction epitaph of Karakurt inn-spring did not reach our time, it is not precisely known when it was established. But it was stated in the literature by some researchers that Karakurt might have been constructed at the end of 13th century or the beginning of 14th century during the period of İlkhaniids and that the name Karakurt could have been originated from Zeynuddin Karacabey, as being the head of Dulkadir principality. Besides, in the literature the researchers have taken “open” and “closed” sections of Anatolian Seljuk inns as a measure of classification and according to these criterion, they have grouped inns in three sections as : inns having closed section and yard, inns having closed section without a yard, and inns with open section with yard. Furthermore, they have divided inns as per functional based typology in two main groups as inns having only shelter place and inns having shelter and services. Other than these, parfocal inns being composed of ringed plans one inside another, have been defines as a different type. In that respect, when existence of “open” and “closed” sections is taken as a measure, Karakurt inn-spring can be classified as an inn having both open and closed sections and as per functional based typology, it is among inns having shelter and services. In the structure, the open section is composed

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

of yard and the closed sections are composed of shelter places with accomodation rooms and barns and spring rooms as being service areas. Besides, with its plan being composed of three rings one inside another, Karakurt, is classified within parfocal inn typology. The first ring of the parfocal plan of Karakurt, consists of barn, the second ring consists of accomodation and spring rooms together with iwan, and the third ring consists of barns. With its parfocal plan type, Karakurt inn-spring has features similar to Eshab-ı Kehf Inn in the village of Elbistan in Maraş, Kırkgöz Inn situated on Antalya-Burdur road, and Kargı inn situated on Alanya-Konya road. Karakurt, has a rectangular plan with external dimensions of 42.45 x 38.20 m. In the structure, first it is entered into the hall in between two barn sections, then entry is made to iwan through an internal portal door, and then entry is made from iwan to the barn. Accomodation rooms have been lined as forming an “U” plan in the east, south, and west directions of the yard. Rooms located at the corners of intersection with south part of accomodation rooms coming from east and west directions, have been arranged as double rooms being interconnected with one another. Apart from the management room, there are currently 12 pieces of accomodation rooms in the structure. But during the research excavation realised at the north-west edge of the structure in December 2016, remains of walls of two pieces of accomodation rooms have been discovered. In the accomodation rooms, there are furnaces for heating purposes. At the northern front of the yard, there are two pieces of spring rooms being connected with one another. During the research excavation realised in the eastern direction of spring room, genuine spring pool being made of white marble, has been found out. While the top parts of spring rooms and management room are covered with brick dome, the top part of accomodation rooms and iwan are covered with barrel stone vault. Since more than half of stone walls in the barn section were ruined, no information could be had as regards to the top covering. But as it is compared with the structures of the same time, the top cover should be made of vault. Furthermore, in the south-east direction of the yard, stairs made of stone, leading to the roof, have been discovered and its short section like “L” has been found as a result of excavations. Karakurt inn-spring has been constructed with single floor stone piling system. The thickness of walls are between 0.90 m and 1.45 m. The external walls of the structure are modest and completely dunny. On the internal walls looking toward the yard, there are room door entries and window spaces. At the top part of door entries, there is lento made of travertine stone and on the lento, there are brick arches which are slightly sharp. Karakurt inn-spring has been destructed and it has reached our time as being ruined. Upper vaults of accomodation rooms, iwan, and barns together with the two pieces of brick dome at the top of spring rooms have been completely ruined. Brick dome

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Ocak / Şubat / Mart / Nisan 2017 Sayı: 10 Kış - İlkbahar

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

January / February / March / April 2017 Issue: 10 Winter – Spring

ID:144 K:240

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

at the top of management room is still solid but there are important damages on the dome. Furthermore, most of the walls of accommodation rooms and spring rooms and more than half of the southern external walls of barn section have been ruined. The most important reason of deterioration that occurred at Karakurt inn-spring is that since it has lost its functionality for which reason it was constructed at its time, it was weared off and its functionality has been destroyed. As the structure was not used in time, it was not repaired for a long time and the ruined parts were not repaired while the structure was left aside. In addition to other typologic classifications, Karakurt, is among the few examples of inns reaching our time from the Anatolian Seljuk period with its parfocal plan type. Even though there was yard at the center of parfocal plan of Karakurt, it is seen that in fact the travelers are at the center and being different from the other inns of Seljuk period, as the travelers were accommodated apart from animals inside comfortable places having furnaces, it is seen that there was a humanitarian approach as relating with the design of plan. Documentations and relief works realised in Karakurt, do not only show the level of deterioration but they also have an important role as relating with restoration works to be done. This structure, which has an important place in our architectural history as being a cultural figure, should be restored by keeping its genuine features and it should be handed over to the future as having documentary quality. Furthermore, besides physical repair to be done, by making adjustments as fitting to the comfort conditions of our time, it should be enabled for the structure to become monument work being used as spring facility again.